

Laudatio na Stanislava Kokošku

Je hned několik věcí, v tom smyslu snad až fenomenologickém, kterých si opravdu vážím a to, že se potkaly v tomto místě a v tomto okamžiku a že chvíli mohu býti také blízko středu jejich střetu, ale nikoliv konfrontace, byť jen jako okamžitý laudator, je pro mne poctou. Jsme v budově akademie věd, kterou jsem vnímal od dětství jako něco velkolepého, k čemuž tehdy jistě spíše pod vlivem monumentální architektury, než něčeho jiného, tedy více formy než obsahu. Od toho dětství, které jsme prožívali se Standou společně v tomto městě v Praze a ne tak vzdáleni od sebe, protože do jeho domovských Strašnic jsem často přijížděl a Praha 10, tehdejší Praha 10, pro mne dosud má se svými Vršovickými a Strašnicemi pel dětského okouzlení světa a světem. Samozřejmě, že u mne zůstalo jen u imprese, kdežto Stanislav Kokoška napsal jednu ze svých prvních prací již samozřejmě o válce, resp. o Pražském povstání právě o Praze 10. Jak příznačné.

Pro Standu totiž vážný zájem historii začal dávno před jeho studium na fakultě, jistě také díky inspirujícími příkladu jeho otce, s nímž se společně zabýval záhadnou postavou tzv. agenta A 54. Na fakultě, která za našich dob nebyla příliš motivující, měl přesto štěstí na tehdy doc. Roberta Kvačka.

Vážím si tedy této kamenné budovy, vážím si KANu, který pro nás se Standou byl v 80. letech jistě vzpomínkou a nadějí na jiné, lepší alternativy. A do třetice těch pozitivních věcí, jež se tu setkávají, je to samozřejmě postava Jan Slavíka, v jehož jménu jsme si tady vlastně dali dnešní polední dostaveníčko. Aby toho nebylo dost, myslím, že před dvěma lety v budově ÚSD, pokud si správně na to odpoledne pamatuji, tuto cenu obdržel J. Rupnik, rovněž někdo, ke komise vzhlížel s respektem a jeho počest hovořil Oldřich Tůma, ředitel ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

Jsem rád, že se toto ocenění dostává nyní na historika střední generace, která je někdy trochu opomíjena, na rozdíl od pevně organizovaných kohort starších historiků na straně jedné a dnešních v uvozovkách třicátníků na straně druhé. Svým způsobem je i Standa solitér. Jsem rád, že je vyznamenán historik generace, která se považuje nebo je považována za mladou, což je jistě pravda s tím rozdílem, že kolegové o dvacet či třicet let později vržení do světa, si to vždy nemyslí. Víím, jak se Standa vyhýbá různým oceněním, není rád na veřejnosti chválen, vystupuje skromně a vždy střízlivě s jasnou znalostí věcí soustředěnou zdánlivě na menší výsek české historie, na druhou světovou válku a nerad se nechává přemluvit k výbojům mimo tento rámec a čas a český či středoevropský prostor.

Přitom poučeně s rozvahou, bez toho aniž by podléhal módním excesům, sleduje soudobé metodologické diskuse kolem filosofie dějin a úkolech historie se zdravým konzervativním příklonem ke Gollově koncepci jako stále zřejmě nejlepší. Jako historik odboje a války se nějakým způsobem kritickým a poučeným vyrovnává se sovětskou realitou a v tom je jistě podoben J. Slavíkovi, zná sovětské archivy, dovede pracovat s prameny. To je u takového historika,

jakým je Standa samozřejmě. Někteří mladší historikové, kteří jej znají a vzpomínají, jak jim před lety objasnil v přestávkách mezi bádáním ve VHA některé aspekty a celkový smysl pražského povstání, trochu litují, že zdánlivě píše málo. A to mluví samo za sebe, někdy litujeme, že lidé píší příliš mnoho. Ano, u jeho jména nalezneme méně knih jako autora nebo spoluautora než u mnohých jiných, a proto jsem obzvláště rád, že po slavnostním uvedení jeho pražského povstání, kterému jsem, tady byl přítomen se setkáváme tak nad prezencí jeho další publikace. Standa je ovšem zároveň autorem řady časopiseckých statí, které jako by v záplavě knih trochu unikaly naší pozornosti. Protože Standa, vím to, je nesmírně odpovědný ke svému jménu a k historické pravdě, vše ověřuje ve své bohaté knihovně a výpiscích, je někdy na dnešní dobu toužící po rychlém a bezbolestném úspěchu až příliš pečlivý a tuto pečlivost a náročnost vyžaduje i od ostatních. Poznámky v jeho podání pak jsou někdy samostatné subkapitolky, které by jiní využili jako články. Standa jako historik a člověk nesnáší prázdné floskule, obecná tvrzení, klišé, za nimiž, jak dovede nemilosrdně odhalit, se mnohdy skrývá nepřesnost, nejasnost, ano a dokonce neznalost. Kdo si ale od něj dá poradit a jím se vést, může se dopracovat slušných výsledků. Standa nemá rád autority a přitom sám již autoritou je.

Se Standou jsme byli, jak to bývá, nejdříve známí, časem i kolegové. V 80. letech jsme spolu pracovali ve Státním ústředním archivu, a pakliže já tam vydržel pouze rok, Standa až do počátku 90. let, to také svědčí o jeho zaujatosti prameny, díky níž překonával někdy hostilní poměry tehdy tam panující a to i navzdory tomu, že nemohl pracovat „na Loretě“, v tehdejší třetí oddělení, které mj. schraňovalo – a to je na místě, ony nebyly moc přístupné, materiály protektorátní. Byl si zkrátka vědom, že svá léta učňovská a tovaryšská musí někde odbyt, když léta vandrovní nám tehdy byla odepřena a nabyté zkušenosti a znalosti dodnes využívá, dalo by se říci, zúročuje vhladem i do vzdálených a zdánlivě odtažitých segmentů archivní teorie, praxe a historie. Pak, abychom dokončili jeho profesní životopis, po několikaletém angažmá ve Vojenském historickém ústavu následuje Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, s nímž je již takřka nerozlučně spjat a je jeho z jednou výrazných tváří. Brzy jsme se stali kamarády a nakonec přáteli a je těžké udržet jistý odstup daný oficialitou této akce a neprozradit na Standu to, co se mně na něm líbí, ale co on by si ve své skromnosti a plachosti nepřál, aby bylo příliš známo. Každopádně vyznamenání považují za hezké a přesné ocenění soustavné, desítky let trvající soustředěné práce, kdy se stal skutečným znalcem okupační problematiky, tady snad jen zmíním jeho činnost v komisi „dvěstěpětapadesátky“ (odškodnění účastníků domácího zahraničního odboje podle zákona č. 255/46 Sb., kdy je vyhledávaným znalcem této problematiky novináři, publicisty, spisovateli, ale také obyčejnými lidmi, kteří se na něho, jako na poslední instanci obracejí v případě snahy o rehabilitaci svých předků a příbuzných. Opět o tom vím jen útržkovitě, Standa o tom, jak, lidem pomáhá nerad mluví, protože jej mrzí

obtíže, s jakými se někdy i zcela přirozená věc setkává v odvozeném světě zákonů a byrokracie a odcizené moci. Standa o těchto věcech příliš nehovoří, ale vím, že je vnitřně prožívá a trápí jej. Laudatio jistě nemá být pouhým a prostým faktografickým výčtem oslavencových aktivit, takže snad jen z poslední doby zmiňme jeho účast na mezinárodním projektu o v rámci Česko -německého fondu budoucnosti o totálním nasazení a 18. října při příležitosti prezentace edice dokumentů pod názvem Pracovali pro třetí říši, přednese v Národním archivu historickou přednášku k tématu.

Abych jen nechválil, byť to se ode mne očekává, budu také kritizovat. Standa by mohl vystupovat jistě mnohem více v televizi, přednášet na univerzitách, vychovávat svoji školu protektorátních studií, jak mu často doporučuji.

Každopádně mám vždy radost, když jej vidím podepsaného jako odborného poradce takových filmů jako třeba *Protektor*. Myslím, že ctěné publikum pochopilo, že tato kritika je další chválou. Dalším Standovým velkým zájmem jsou hry tejných služeb velmocí za druhé světové války a vážný ucelený zájem o problematiku našeho světa, která se mu nezdá předem určená v jasné a zářivé trajektorii, jak právě zastánci různých teorií předpokládají. Jako poučený historik vidí řadu potíží na cestě k humanismu a demokracii a nebojím se to říci k pokroku, tedy osvobození člověka od človehčenství tělesného i duchovního. A ví, že tento boj není dobojován, že za principy lidské slušnosti je třeba stále bojovat. Kdo jiný, než právě historik protektorátu, tedy totality, by si to měl více uvědomovat?

Myslím, že Standa je příkladem těm, kteří chtějí něco dokázat, byť někdy zaujatost oborem jde u něj někdy až nad mez, kterou je jeho okolí schopno akceptovat. Standa není kabinetní vědec, možná až příliš prožívá osudy svého nynějšího pracoviště jako odpovědný vedoucí oddělení druhé světové války, jako občan této země, jako Evropan.

Jsem rád, že je vyznamenáván a s ním jeho práce, kolega, kamarád, vrstevník. Standa nerad na veřejnosti vystupuje a mluví, protože nerad slaví a naopak, takže málokdo ví, že dosáhl ideálního věku historika, před nímž stojí desítky let práce a monografií a syntéz. Do dalších let přeji Standovi mnoho tvůrčích sil a odvahy hájit základní pojmy lidské solidarity a obsahy těchto pojmů v konfrontaci s kaleidoskopickým, neuvažujícím světem kolébajícím se sem tam zrovna podle právě běžícího programu televize, které se ale mnohdy shodují ve vyplnění naší historické tradice.

V Praze 6. října 2011

Dalibor Státník